

VI. Pomocné prostředky a podpůrné instituce vnější tržby.

a) Statistika.

Den ze dne živější a mohutnější obchodní styky různých zemí světové naší oblasti vyžadují nezbytně, aby jako u obchodních styků jednotlivců mezi sebou byli také vývozci a dovozci jednotlivých zemí dobře zpraveni o tom, které plodiny různé země vyvážejí a dovážejí, odkud a kam a v kterých množstvích je odbírají a dodávají, by dle těchto poměrů hleděly své styky s nimi navázati, upravití a zdokonaliti. Zprvu byla starost o statistiku vnější tržby zůstavena jednotlivým vývozcům nebo jejich sdružením, a dodnes sestavují některé velké obchodní firmy nebo odborné časopisy soukromé zprávy statistické z informací, jež si pravidelně z různých zemí opatřují, a zpracovávají je dodávají svým zákazníkům. Statistické zprávy některých těchto firem, zvláště pokud se týče jednotlivých druhů zboží, jsou velmi ceněny v odborných kruzích obchodních jako výborná pomůcka informační. Známý jsou zvláště statistické zprávy o cukru řepným bratří Lichtů v Magdeburce a o cukru třtinovém fy. Willet & Grey v New Yorce, statistické zprávy o kávě fy. Duuring & Zoon v Rotterdamě, o chilském ledku fy. Brüder Blumenfeld v Hamburce a j.

Některé tyto zprávy jsou dokonce jakési povahy poloúřední, buď že jsou vydávány pod úředním dohledem, jako zprávy o zásobách obilí ve veřejných skladištích v Unii severoamerické, nebo o zásobách bavlny a zásilkách jejích do Evropy a j., nebo že je vydávají vědecké, státy autorisované mezinárodní ústředny statistické, jako o pěstbě obilí (L'institut international d'agriculture v Římě), o cukru (Commission permanente des sucres) a j.

Ale mimo to ujalý se všude této úlohy i jednotlivé státy samy a pořizují svými orgány podrobné výkazy o veškeré vnější tržbě, neboť i jim stala se v novější době spolehlivá statistika vnější tržby nezbytnou pomůckou při stanovení cel, při sjednávání smluv obchodních i při rozhodování o zásadách vnější tržební jejich politiky vůbec. V Rakousku svěřena tato práce c. k. statistické ústřední kommissi (od r. 1863), v Německu mají císařský statistický úřad (od r. 1872), v Itálii „Direzio-
zione di statistica“ (od r. 1883), v Rusku statistický centrální komitét (od r. 1834), ve Francii „Statistique générale de la France“ (od r. 1800), v Anglii „Commercial departement“ (od r. 1832) a j. Bohužel, není dosud státní statistika vnější tržby v žádné zemi tou měrou vybudována, aby plně vyhovovala požadavkům, jež na ni i stát, i obchodnictvo klade, jestli poměrně institucí mladou, a teprve v nejnovější době hledí se rychle dohnati, co bylo zmeškáno. Vadí nynějším statistikám vnější tržby, státem pořizovaným, že dějí se hlavně jen se zřetelem na clo, že jde tedy statistika tato především ve stopách fiskální politiky, jsouc založena a rozvržena dle položek celního tarifu. Mimo to nebývala a není dosud ani technická stránka tržebních statistik států nejlepší.

Starší statistické výkazy o vnější tržbě nerozlišovaly zprvu ani u jednotlivých druhů zboží cizinu podrobněji dle jednotlivých zemí, později se sice rozlišovaly cizí země dle jmen podrobně, ale bývalo určováno dosti nedokonale, pro kterou zemi je zboží konečně určeno, nebo z které země zboží vskutku pochází. Obvyčejně se zboží vyvážené připsalo prostě té zemi, kam bylo expedováno, ač mnohdy tato země prostředkovala pouze dopravu, po případě prostředkovala sice příslušný obchod, ale pro zemi jinou; v novější době hledí se vystihnouti správně vlastní země určení, totiž země, pro jejíž spotřebu zboží určeno. A podobně u zboží dováženého připisuje se zboží vlastní zemi původu, v níž zboží bylo produkováno, a ne zemi, jež byla pouhým prostředníkem obchodním nebo dopravním. Země určení a země původu nedají se ovšem jinak zjistiti než správnou deklarací. U dovozu a vývozu zboží clu podléhajícího je kontrola v tomto směru umožněna právě při řízení celním, jež se provádí poměrně přísně, kdežto u zboží clu nepodléhajícího skýtá placení statistických poplatků (při dovozu, vývozu i průvozu), je-li zavedeno, příležitost kontrolovati příslušné deklarace. Ale přese všechnu snahu, nabýti v tomto směru spolehlivých úředních dat, přece dosavadní výsledky neuspokojují, jak svědčí i jen zběžný pohled na příklad do statistiky vnější tržby Rakouska, v níž Hamburk vykazuje neobyčejně vysoké obraty, ač tu jde jen o obchodní nebo spediční prostředkování; tím pak také náš slyk se zeměmi zámořskými má nepochybně obraty menší než má míti, jako: vývoz Rakousko-Uherska do Japanu vykazuje se přibližně na 6 mill. K a přívoz z Japanu na 8 mill. K, ač obraty ty jsou jistě mnohem větší. U nás se totiž předpisuje, aby se při dovozu udala jako země původu ta země, z níž zboží původně pochází, a není-li tato země odesílateli známa, tedy země, kde zboží bylo nakoupeno, a není-li ani tato země známa, pak se má udati země, odkud byla zásilka do Rakouska vypravena; při zpětném dovozu v řízení zušlechťovacím a správkovém se má udati jako země původu země, v níž zušlechtění nebo oprava byly provedeny, při ostatním řízení záznamném pak země, která původně při vývozu jako země určení udána byla. Při vývozu má odesílatel udati jako zemi určení zemi, pro jejíž konsum zboží jest určeno; není-li mu tato země známa, má uvéstí zemi, která jest mu známa jako poslední cíl zásilky; při vývozu v řízení záznamném má se uvéstí jako země určení země, v níž bude provedeno zušlechtění, oprava, při zboží na nejistý prodej zaslaném, má se uvéstí země, kde bylo zboží konsumováno nebo kam bylo prodáno, při záilkách vzorků, zá-půjčkách vagonů a záilkách zboží na výstavy pak země, kde má vzorků býti užito, kam vagony byly půjčeny, kde výstava se koná a pod.

Je tu tedy, jak patrné, poměrně značná různost. V Německu u snad z tohoto důvodu se nežádá, aby se udávala země původu nebo konsumu, a statistika tamní staví se více do služeb obchodu než výroby, nařizujíc, aby se udávaly země, kde zasílané zboží bylo nakoupeno anebo kam bylo prodáno, při čemž se ovšem zemí, jimiž se zboží jen prováží, byť i tam bylo překládáno nebo přeexpedováno, nemá dbáti. Snad je toto stanovisko u země, jež aspiruje na předáctví ve světovém obchodě a dopravě, i praktičtější, ježto data o výrobě zemědělské a průmyslové

jednotlivých zemí jsou jinak spíše známa a dostupna. Při dovozu zboží, které bylo nakoupeno kommissionářem v cizině sídlícím, má se však uvést jako země původu ne sídlo kommissionářovo, nýbrž sídlo vlastního prodáváče, a není-li možno udati tuto zemi, uvede se země původu; tedy veze-li se do Německa vlna, koupená antverpským kommissionářem v Australii, uvede se jako země původu Australie. Podobně zasílá-li se zboží do ciziny na příkaz cizozemského exportéra kommissionáře, udá se za zemi určení země, pro jejíž spotřebu jest záslužka určena; tedy zasílají-li se německé kolejnice do Venezuely prostřednictvím nizozemského kommissionáře, uvedou se jako vývoz do Venezuely, a jen není-li možno tuto zemi vyšetřiti, uvedla by se jako země určení země, v níž sídlí kommissionář, s poznámkou „transit“. Cizozemské zboží, jež bylo v cizině zušlechtěno, připisuje se zemi, v níž se zušlechtění provedlo.

V Anglii bylo do r. 1904 vyvážené zboží připisováno zemi, do níž bylo lodmi z V. Britannie dopraveno, a zboží dovážené bylo připsáno té zemi, z níž bylo posléze po lodi vypraveno, tak že země, jež nemají námořských přístavů, jako Švýcarsko a Bolivie, nebyly vůbec ve výkazech uvedeny a veškeré zboží ze střední Evropy přes Belgii a Nizozemí do Anglie zasílané bylo uváděno jako dovoz z těchto dvou zemí; nyní připisuje se vyvážené zboží zemi, pro niž je posléze určeno, a u dováženého zboží připisuje se ve prospěch zemi, z níž bylo do Spojeného království konsignováno.

Dále vadilo a z části dosud vadí u výkazů statistických, že nejsou v nich dovezená a vyvezená množství zboží v různých zemích systemisována stejně. Zvláště panují velké nesrovnalosti u zboží dováženého v řízení záznamném (mimo vlastní řízení zušlechtovací), když se totiž zboží nevyčleno dopraví do celního či svobodného skladiště, po případě do svobodného přístavu nebo okresu, kde instituce tyto trvají, a zůstává tam pod celní kontrolou, anebo když se doveze za tím účelem, aby se po čase vyvezlo zpracováno, zušlechtěno (t. j. řízení zušlechtovací, admission temporaire), nebo aby se vyvezlo smíšeno s jiným zbožím, nebo aby se vyvezlo, jak bylo, ale když již bylo přešlo do tuzemského oběhu, tak že neběží jen o ryzí, bezprostřední průvoz.

Jest třeba tudíž rozlišovati obraty dovozu zboží — mimo bezprostřední průvoz — jež byly přímo z ciziny dodány ve volný oběh, dále zboží dodané do volného oběhu z řečených celních skladišť a zboží dodané do volného oběhu z ciziny v řízení zušlechtovacím. Podobně je třeba při vývozu míti na zřeteli vývoz v řízení zušlechtovacím, t. j. vývoz zboží za účelem zušlechtění v cizině, jemuž se dovoluje bezcelný návrat. Při tom vznikají někdy i nesrovnalosti v letech za jednotlivá období vykazovaných, poněvadž mohlo býti zboží dodáno z ciziny do skladišť celních již v období minulém a do volného obchodu přejde v období dalším a podobně se stává také u řízení zušlechtovacího aktivního i passivního.

Se zřetelem k těmto podrobnostem možno zhruba lišiti ve statistikách vývoz a dovoz s p e c i á l n ý, t. j. vlastní obyčejný vývoz a dovoz zboží mimo řízení záznamné, skladištní, zušlechtovací a mimo přímý bezprostřední průvoz, od obchodu g e n e r á l n é h o, totiž v e š k e -

r é h o vývozu a dovozu zboží. Ale v jednotlivostech jsou i tu v různých státech značné odchylky.

V R a k o u s k o - U h e r s k u týká se speciální obchod zboží, jež se dováží z ciziny do volného oběhu, jakož i zboží v řízení záznamném (mimo řízení zušlechťovací) dováženého, jež trvale v tuzemsku zůstává, t. j., jež po dodatečném vyclení vešlo do volného oběhu; speciální obchod u vývozu zahrnuje v sobě vývoz z volného obchodu, jakož i vývoz zboží do ciziny z tuzemských celních výluk, aby zboží zůstalo trvale v cizině, tedy vývoz zboží v řízení záznamném dovezeného, ale po prošlé čekací lhůtě do ciziny zpět vyvezeného. Generálním obchodem nazývá se úhrn dovozu nebo vývozu obchodu speciálního, dovozu nebo vývozu v řízení záznamném, dovozu neb vývozu v řízení zušlechťovacím a konečně úhrn přímého průvozu z cizozemsko do tuzemsko a naopak. (Průvoz zboží, na něž není stanoveno dovozní clo vůbec, není zahrnut do obratu průvozu, nýbrž uvádí se v úhrnech dovozu a zároveň vývozu; dovoz do transitních skladů celních se zvlášť nevede, úhrny jeho dovozu jsou pojaty do dovozu, přišlo-li zboží po dodatečném vyclení do volného obchodu, a bylo-li dodatečně vyvezeno, v úhrnech vývozu.)

Vyazuje tedy rakousko-uherská statistika v generálním obchodě tyto obraty:

dovoz v obchodě speciálním,	vývoz v řízení zušlechťovacím,
dovoz v řízení zušlechťovacím,	úhrn oběho vývozu;
úhrn oběho dovozu;	průvoz z cizozemsko do tuzemsko,
vývoz v obchodě speciálním,	průvoz z tuzemsko do cizozemsko.

Ř í š s k o n ě m e c k á statistika liší obchod generální, dále úhrnný obchod vlastní (Gesamteigenhandel) a obchod speciální. G e n e r á l n ý m o b c h o d e m rozumí se u dovozu vůbec zboží z ciziny dovezené a zboží bezprostředně provázené, u vývozu pak zboží vůbec z hospodářského území říšského vyvezené a zboží bezprostředně provázené. Ú h r n n ý o b c h o d v l a s t n í liší se od generálního tím, že není v něm zahrnut bezprostřední průvoz, a týká se tudíž všeho zboží přes cen hranici dovezeného (mimo bezprostřední průvoz), ať do volného obchodu, nebo do celních skladů, nebo v řízení zušlechťovacím; a podobně ve vývozu jest zahrnut všecken vývoz přímý, i opětý vývoz z celních skladů a v řízení zušlechťovacím. (Od 1. března 1906 považují se celní výluky, totiž: čtyři svobodné přístavy Hamburk, Cuxhaven, Bremerhaven a Gestemünde [další výluky Emden a Břemý byly již dříve v celní statistiku zahrány], ve statistice celní za území celní, a týká se tudíž statistika veškerého říšského území, včetně Lucemburska a vorarlberských osad Jungholz a Mittelberg, mimo ostrov Helgoland a několik badenských osad na dvorů na hranici švýcarské.) S p e c i á l n ý o b c h o d zahrnuje v sobě u dovozu jen zboží do volného obchodu (k spotřebě) příslušného roku dodané (z ciziny i z celních výluk, ze svobodných okresů, skladů, účtů a j.), zboží k zušlechtění na tuzemský účet dovezené (včetně svobodného přístavu hamburského) a dovoz zboží k spotřebě do celních výluk, a obdobně u vývozu zboží z volného

obchodu vyvážené, včetně zboží dani konsumní nebo kolkovému poplatku podrobeného, jež se vyváží pod úředním dozorem, jako: pivo, kořalky, kyselina octová, svítiva, sůl, šumivá vína, hrací karty, tabák, cukr a látky zápalné, dále zboží po zušlechtění na tuzemský účet vyvážené a vývoz zboží ve svobodném přístavě hamburském na tuzemský účet vyrobeného. (Dovoz v generálním obchodu bývá pravidelně tudíž větší než obchod-speciální, ale mohl by býti některého roku speciální vývoz větší, když by bylo ve skladištích celních mnoho zboží v minulých letech dovezeného a dodalo by se pak v jediném roce do volného obchodu.)

Zhruba v témž smyslu liší se obchod generální a obchod speciální i v statistikách ostatních států, mimo V. Británii, Norsko, Spojené státy severoamerické, Kanadu, Egypt, Čínu a Japan.

Pojem speciálního obchodu naproti obchodu generálnímu nahrazuje se v statistických výkazech těchto odlišujících se zemí v dovozu obyčejně obratem zboží dovezeného pro domácí konsum, tak že se zboží opět do ciziny vyvezené odpočítá (ve V. Británii „Imports from foreign countries and British possessions less Total exports of foreign and colonial merchandise“; v Unii severoamer. „Imported merchandise entered for consumption in the United States, including both entries for immediate consumption and withdrawals from warehouse for consumption“; v Kanadě „Imports entered for consumption“ a pod.); a u vývozu nahrazuje se úhrnem vývozu zboží domácí produkce (ve V. Británii „Total exports of the produce and manufactures of the United Kingdom“, v Unii severoamer. „Export of domestic merchandise“, v Kanadě „Export of home produce“ a pod.). —

Úhrn veškerého dovozu a veškerého vývozu v obchodě generálním se u nás uvádí jen dle váhy (v metr. centech), při čemž se zboží dle počtu kusů a sudů počítané přepočítává na váhu; u průvozu se totiž nyní již hodnota nezjišťuje a není tedy dán jednotný úhrn hodnoty obchodu generálního. (Obraty vnější tržby mincí a drahých kovů se obyčejně k úhrnům obrátů ostatního zboží připojují zvlášť.)

Jednotlivé druhy zboží jsou rozdruženy a seřazeny v statistických výkazech dle celního tarifu a mají s ním společnou vadu, že nebývají dosti podrobně vystiženy různými rozdíly v druzích a jakosti zboží.

Velikou nesnáze působí ve statistických výkazech zjišťování ani h o d n o t, za něž se má zboží počítati. Běre-li se totiž za základ zasílatelova deklarace ceny, bývají tyto údaje cenové příliš nízké, a zařídí-li se soustava cen znalci stanovených, jsou údaje ty příliš povšechné a nevystihují dosti podrobně jakostných rozdílů zboží, ani posunů cen. Mimo to není ani jednotnosti v statistikách různých zemí o tom, která cena má se bráti za základ: zda cena fakturní zboží včetně dopravních výloh až po hranici říše, po případě včetně cla, či cena na domácích trzích, tedy včetně zisku importérova. Proto se statistické údaje různých zemí o vzájemném jejich tržebním styku velmi rozcházejí a neshoduje se výkaz o úhrnné ceně vývozu jedné země do země druhé s výkazem o úhrnné ceně dovozu země druhé ze země první a naopak.

V R a k o u s k o - U h e r s k u užívalo se pro odhady do r. 1874 t. ř. oficiálního ocenění zboží, a to vždy po řadu let týchž cen. Původně

byly hodnoty ty určovány úřady, jimž svěřeno bylo sestavování úředních výkazů o vnější tržbě, a měly v této příčině jednati po dohodě s nejvyššími úřady celními. Po zařízení ústřední statistické kommisie bylo určování hodnot pro výkazy o vnější tržbě předáno jí a ústřední kommisie podnikla r. 1864 pomocí odborníků z oboru průmyslu a obchodu nový odhad hodnot. Při tomto odhadu bylo zásadou, aby se u vývozu zboží brala za základ oceňování průměrná roční cena za jednici váhy, míry nebo dle množství, udaná ve stříbře, s výlohami až po říšské hranice, tedy beze cla a bez výloh dopravních od hranic do vnitrozemí na místo spotřeby; u vývozu byly v cenu zahrnovány dopravní výlohy až po hranici říše. Hodnoty tímto odhadem zjištěné platily rovněž za oficiální a užívalo se jich bez podstatnější změny v dalších letech. Za r. 1874 proveden byl nový odhad a byl uveřejněn vedle dosavadních oficiálních hodnot. Ale poněvadž se ukázaly mezi oběma odhady veliké rozdíly, naléháno, aby se odhad prováděl každoročně znovu a byla z podnětu ústřední statistické kommisie nejv. rozhodn. z 9. června 1877 zřízena po způsobu Francie stálá „c. k. permanentní kommisie pro obchodní hodnoty“, podřízená ministerstvu obchodu. Mimo stálé členy: presidenta, jmenovaného ministerstvem obchodu, a mimo zástupce ministerstev financí, obchodu, orbý a ústřední statistické kommisie, po dvou jimi jmenovaných, a mimo jednoho zástupce dolnorakouské obchodní komory a jednoho zástupce vídeňského hlavního celního úřadu, zasedají v kommissi zástupci zemědělství a lesnictví, obchodu a průmyslu, ministerstvem obchodu na dobu 6 let jmenovaní, nyní počtem kol 250, mající po dobu funkce titul komerčních radů. Permanentní kommisie sestavuje každoročně odhady hodnot pro statistiku vnější tržby, jichž se užije pro výkazy o vnější tržbě minulého roku. *) Po prvé proveden byl tento nový způsob statistického výkazu pro r. 1876 a od té doby se děje každý rok.

Při odhadech cen zachovávají se zásady, jichž užívala kommisie r. 1874, ale jest výslovně ustanoveno, že mají se ceny stanoviti pokud možno podrobně, ne kumulativně, t. j. zvlášť pro jednotlivé země dovozní, se zřetelem na různou jakost, na konjunkturní posuny cen mezi rokem a vlivů jejich na celkový roční úhrn dle obrátů v době, po níž se tyto posuny cen uplatnily; rovněž na lhůty dodací má se při tom dbáti a ceny termínových obchodů mají též býti pozorovány, dále má se míti zřetel na měnné poměry země, z níž se zboží dováží, a ovšem na tamní sazby dopravní a na rozdíly sazeb dopravních po vodě nebo po suchu, a konečně zda ve statistickém výkaze udává se obrat zboží brutto, t. j. s obalem, či netto, poněvadž pak i cena musí býti přiměřeně upravena. Také při odhadech cen vyváženého

*) Kommisie jest rozdělena ve 20 odborů, jimž jsou přikázány určité oddíly celního tarifu, aby je zpracovaly; mimo to jest odbor všeobecný, který provádí revisi látky dodané ostatními odbory a připravuje návrhy pro plenární schůze kommisie. Kancelářské práce obstarává statistické oddělení ministerstva obchodu. Plenum kommisie zasedá nejméně jednou za rok a radí se o zásadách pro ocenění, přiděluje jednotlivé oddíly odborům a j. (Aby se mohly vydávati některé měsíční výkazy o obchodech vnější tržby běžného roku, s hodnotami dle možnosti době přizpůsobenými, odhaduje kommisie i měsíčně některé druhy zboží.)

zboží řídí se permanentní kommisie celkem týmiž zásadami jako kommisie z let 1874 až 1878. U řízení zušlechťovacího užívá se ponejvíce týchž cen jako u dovozu a vývozu, ale cena udává se tu vždy netto a bývá za tím účelem pro řízení toto stanovena, kde třeba, mimo cenu brutto i cena netto. Průvoz udává se jen dle množství. Permanentní kommisie vydává každoročně zprávy o obchodním pohybu zboží a jeho ocenění v celém mocnářství Rakousko-uherském (Berichte über die Handelsbewegung sowie Bewertung der im Jahre . . . ein- und ausgeführten Waren), v nichž upozorňuje se na hlavní události trhu jednotlivých druhů zboží a odůvodňují se změny jeho obrátů ve vnější tržbě i nutných snad změn v ocenění.

V U h e r s k u organisovali si obchodní statistiku a odhady hodnot pro ni r. 1881 samostatně a zřídili si r. 1883 samostatnou král. uherskou permanentní kommissi pro styk zemí koruny uherské s cizinou; byla však r. 1901 zrušena a nahrazena permanentní kommissí pro odhad hodnot v tržebních stycích obou polovin říše. Zároveň byla r. 1901 zřízena i v Rakousku obdobná kommisie pro odhad cen zboží ve styku obou polovin říše (K. k. Permanenzkommission für die Handelswerte der Zwischenstatistik), jež trvá vedle svrchu uvedené permanentní kommisie (K. k. Permanenzkommission für die Handelswerte des Aussenhandelsverkehrs), když byla nařízením minist. z 20. pros. 1899, č. 247 ř. z. (na základě cis. nařízení z 21. srp. 1899, č. 176) zavedena úřední statistika i ve styku s Uherskem, kdežto statistické zachycování styků s Hercegovinou a Bosnou bylo odsunuto na dobu pozdější, dosud však není provedeno.

Zásady pro postup při odhadu hodnot jsou u obou kommissí v podstatě tytéž, ale ve vnitřním styku obou polovin říše odhaduje se cena zboží dle jednic váhy brutto a má se tu tedy zřetel na obal zboží. —

Podkladem pro zjišťování obrátů vnější tržby jsou u nás i jinde výkazy, jež musí dovozci, vývozci i průvozci zboží zásilkám připojovati. (U nás liší se tiskopisy statistických ohlášení dle barvy: pro dovoz jsou barvy bílé, pro vývoz zelené, pro průvoz růžové; v řízení zřetelnými jsou zavedeny čtyři různobarevné tiskopisy). Náklady na úřední statistiku hradí se u nás ze statistických poplatků, jež se z každé zásilky vybírají. Tyto poplatky byly zavedeny v Rakousku zákonem z 26. června 1890, č. 132 ř. z. *)

Publikace, jež se v Rakousku o statistice vnější tržby mimo uvedené zprávy permanentní kommisie vydávají, jsou:

Statistik des auswärtigen Handels des österr.-ungar. Zollgebiets (I. Spezialhandel, II. Vormerkverkehr, Durchfuhr, III. Hauptergebnisse).

*) Dle nařiz. minist. obchodu, financí a železnic z 10. února 1907, č. 25, neplatí se poplatky při průvozu zboží, při dovozu do Uherska a Bosny a Hercegoviny a zpět, u zásilek poštovních a v řízení pohraničním. Jinak je poplatek 12 h za každý ohlašovací list, při ústním ohlášení 4 h, a jsou za tím účelem vydány zvláštní cenné známky po 4, 12 a 60 h. — R. 1913 jednalo se i o zavedení statistického poplatku ve styku s Uherskem, ale pro odpor interessentů bylo od toho upuštěno.

Statistik des auswärtigen Handels des Vertragszollgebiets der beiden Staaten der österr.-ungar. Monarchie (I. Spezialhandel, II. Vormerkverkehr, Durchfuhr).

Statistische Übersichten, betreffend den auswärtigen Handel des Vertragszollgebietes der beiden Staaten der österr.-ungar. Monarchie (Měsíčné výkazy).

O obchodních obratech mezi oběma polovinami říše vydávají se rovněž jednak roční výkazy (Statistik des Zwischenverkehrs), jednak výkazy měsíčné (Monatliche Nachweise des Zwischenverkehrs).

Mimo to vydává se od r. 1882 ročně příručka „Österreichisches statistisches Handbuch“, v níž jsou však zahrnuta i data jiných oborů se týkající; od r. 1913 jsou v ní připojeny i některé údaje statistiky mezinárodní.

V Německu opatrovalo obchodní statistiku zemí celního spolku nejprve „Zentralbureau des Zollvereins“, r. 1833 v Berlíně založené. R. 1872 zřízen byl zvláštní úřad „Kaiserliches statistisches Amt“, který od r. 1880 sestavuje výkazy o vnější tržbě z původních dokladů a ne jako dříve z přehledů, celními úřady dodaných; zároveň zřízena byla r. 1880 zvláštní kommise pro zjišťování obchodních hodnot, jež je organizována a provádí odhady obdobným způsobem jako rakouská permanentní kommise.

Císařský statistický úřad vydává rovněž o vnější tržbě říše Německé větší publikace roční (Statistik des Deutschen Reichs), pak čtvrtletní (Vierteljahrshefte zur Statistik des D. R.) a měsíčné přehledy (Monatliche Nachweisungen über den auswärtigen Handel des deutschen Zollgebiets); také vychází ročně příručka (Statistisches Jahrbuch f. d. D. R.), jež má od r. 1903 i některé statistické přehledy mezinárodní. —

V Anglii bývá se pro odhad hodnoty importovaného zboží za základ cena, kterou zboží má v přístavě importním a v době příjezdu, započítávají se tedy do ceny výlohy, pojistné a dopravné (ceny c. i. f. = cost, insurance, freight). (U zboží konsignovaného do Vel. Británie do prodeje vyšetřuje se v statistikách anglických jeho tržní cena v Anglii dle ceníků a denních tržních zpráv a přezkoumává se údaje deklarace dovozcovy a dle úředních cen znalců Statistical Office.) U vývozu je základem cena f. o. b. (free on board), t. j. cena v přístavě vývozním, včetně výloh nalodění. —

Z uvedených podrobností jest zřejmo, že statistika vnější tržby nemá žádoucí jednotnosti. Bohužel, nedá se očekávat, že by v dohledné době došlo k mezinárodnímu usjednocení statistických dat o vnější tržbě států; jak se zdá, záleží některým státům na tom, aby zachovaly si svou metodu a nedávaly tu snad příliš otevřeně nahlížeti do svých tržebních styků. Jinak nelze si vskutku vysvětliti, proč byl příkře odmítnut návrh permanentní kommise „Mezinárodního statistického kongressu“, vědeckého to sboru pro úpravu otázek mezinárodní statistiky, založeného r. 1853, učiněný v Paříži r. 1878, aby usnesení kommise a kongressu byla závaznými pro súčasné státy, a způsobil dokonce zánik uvedené mezinárodní instituce. Nové vědecké středisko statistiků všech národů zřízeno bylo r. 1885 pod jménem „Institut international de

Statistique“, ale i to jest sdružením úplně soukromým, jehož jednání se vlády officiellně neúčastní a usnesení sjezdová, vydávaná v „Bulletin de l'Institut int. de st.“, nemají povahy úřední. Nedospělo se tedy v úpravě mezinárodní statistiky ani tak daleko, aby zřízeno bylo pro řešení společných vědeckých a praktických otázek jakési poloúřední středisko, jako jsou mezinárodní bureaux bernská (srov. str. 154).

b) Obchodní zpravodajství. Výstavy vzorků.

Mimo úřední statistiku o vnější své tržbě opatřují a uveřejňují státy v novější době i jinaké zprávy o hospodářských poměrech jednotlivých cizích zemí, aby napomáhaly obchodním stykům s nimi. Za tím účelem zřizují státy v cizích zemích zvláštní úřady, konsuláty. Instituce konsulů vznikla ve středověku v Itálii, kde byli konsulové jmenováni předsedové námořských a obchodních kupeckých gild, jsouce zároveň znalci a poradci ve věcech obchodních — odtud název „consules“. Za křížáckých válek a po nich stáli konsulové v čele zámořských kolonií měst italských a španělských, v Orientě zakládáných, a mimo péči o navazování a rozšiřování styků obchodních těchto osad se zemí mateřskou, vykonávali i úřad soudcovský nad příslušníky své vlasti. Po opanování Cařihradu a poloostrova Balkánského Turky a uznávání t. ř. kapitulací portou, jimiž se zajišťovala státům svoboda obchodu a volnost zakládati v územích tureckých obchodní kolonie, přiznávala se konsulům právomoc soudní nad příslušníky jejich vlasti a zabezpečovala se jim immunita, byly důležitější konsuláty obsazovány státními úředníky soudcovskými. (Úprava soudnictví u konsulárních soudů rakousko-uherských upravena je zákonem z 30. srp. 1891, č. 136.)

Dle tohoto vzoru zakládaly státy konsuláty v ostatním Orientě, v zemích evropských a později také v jiných koloniích zámořských. Konsulové ztratili poněmáhlu v kulturních zemích evropských právomoc soudní nad příslušníky svých států, a rovněž v koloniích a ochranných územích evropských států byly kapitulace, pokud tam z dob tureckého panství platily, poněmáhlu rušeny. (Rakousko-Uhersko zřeklo se na př. v Turecku práva konsulárního soudnictví r. 1900 [nařiz. minist. vnějších záležitostí z 10. srp. 1900, č. 137 ř. z.]*). Mimo to vyloučeny byly z působnosti konsulů dříve již záležitosti diplomatické a svěřeny zvláštní instituci vyslanectev, tak že zůstaly konsulům z funkcí povahy veřejnoprávní jen věci administrativní.

Tím více však vystupuje v novější době do popředí působení jejich v oboru hospodářském a zvláště obchodním; vrací se tedy působnost jejich na pole, z něhož instituce konsulů vyšla. Hlavně žádá se v tomto směru na konsulech, aby podávali nejen pravidelné povšechné zprávy o hospodářských poměrech svého působišť a upozorňovali, v kterém

*) Itálie vzdala se kapitulací v Egyptě za uznání svrchovanosti v Libyi, v Marokku pak za uznání suverenity v Tripolsku. Smlouvou z 26. ún. 1909 (anexe Bosny a Hercegoviny) uznalo Rakousko-Uhersko právo Turecka, žádati zrušení kapitulací a slíbilo podporu tomuto požadavku u ostatních mocností. Německo vzdalo se soudnictví svých příslušníků v Japanu obchodní smlouvou ze 4. dub. 1896.

odvětví mohla by jejich vlast navázati s ním obchodní styky, které požadavky se kladou na různé druhy zboží, jež by se tam daly dovážeti, které jsou tamní zvyklosti obchodní a platební a pod., nýbrž aby také upozorňovali na naskytující se příležitosti konjunkturní nebo na jednotlivé příležitosti získati větší dodávky a podávali o nich včasné iniciativné informace a po případě na příslušné dotazy rychle a správně odpovídali. Se zřetelem na tyto jejich důležité úkoly vymínňují si státy v novějších obchodních smlouvách výslovně právo, ustanoviti konsuly ve všech přístavech a obchodních místech v území druhého smluvního státu, v nichž konsul některé jiné třetí moci jest připuštěn, a zabezpečují se mu též práva a výhody, jichž požívají nebo budoucně budou požívati konsulové kterékoli třetí moci. (Srov. čl. 27. smlouvy Rakousko-Uherska s Itálií z r. 1906, s Etiopií z 21. břez. 1905, č. 206 ř. z. z r. 1910 a j.) Tedy i v tomto směru uplatňuje se výhrada největších výhod.

Bohužel, dochází u nás konsulské zprávy o hospodářských poměrech jejich okrsků velmi opožděně,*) tak že jich zřídka lze prakticky využití, a pro informace druhého zmíněného směru a pro obchodní činnost rázu agitačního nemívají konsulové náležitě obchodní předpravy; také vadí tu těžkopádnost úředního ústrojí. Pokus o nápravu stal se r. 1898 reorganisací akademie východních řečí, ústavu zřízeného r. 1754 ve Vídni pro přípravu konsulárních tlumočnicků orientálních řečí, od r. 1850 pak konsulárních úředníků vůbec pro Orient. Kdežto dosud totiž převládalo na tomto ústavě studium řečí, upraven učební plán tak, aby předměty státovědecké a obchodní nabyly rovnováhy s učbou jazykovou a předměty ryze právními. Zvláště v oborech obchodních má se míti zřetel na praxi, a navázán proto styk s exportní akademií ve Vídni. Ústav rozdělen jest na oddělení jazyků západních a na oddělení jazyků východních a nazývá se nyní „c. a k. konsulární akademie“. Absolventi jsou jmenováni konsulárními attachés.

Dále přiděluji státní správy v novější době vyslanectvům a konsulátům úředníky s předběžným vzděláním ryze obchodním, zvláště absolventy vysokých škol obchodních a exportních akademií, aby obchodní agenda směru agitačního a praktického byla lépe opatřena.**)

Mimo to zakládají se ve vývozních střediskách z podniků úředních různé soukromé instituce na podporu obchodních styků tamních, jež jsou sice státními správami subvenovány, ale jinak jsou spravovány obchodnický, aby lépe mohly plniti své úkoly než jako instituce úřednický spravované. Sem náležejí obchodní komory v cizozemí zakládané (rakousko-uherská v Cařihradě [založ. r. 1870], v Alexandrii, Paříži, Londýně, Melbournu a Shanghai), vývozní kanceláře u obchodních komor domácích, vývozní spolky soukromými interessenty zakládané, veřejná skladiště vzorků, obchodní musea a informační kanceláře.

*) U nás vydává tyto zprávy konsulů jako přílohu časopisu „Handelsmuseum“ feditelství c. k. rak. obchodního musea ve Vídni z příkazu c. k. ministerstva obchodu.

**) Také uherská vláda přiděluje ke konsulátům své vlastní zpravodaje. Na podporu vývozu vydává ročně 1—1½ mil. K.

Skladiště vývozních vzorků jsou výstavkami vzorků domácích tovarů, jež se do ciziny, zvláště do zámoří, z příslušné země vyvázejí nebo by se vyvážeti mohly, a mají tedy informovati o nákupních pramenech tamní importéry; kdežto výstavky vzorků tovarů anebo i surovin, jež mají informovati domácí vývozce o tom, které tovary jsou na různých odbytištích oblíbeny a které suroviny lze odtamtud odbírat, nazývají se častěji obchodními musey. Název „museum“ snad vznikl tím, že se tu vystavují exotické předměty, ale jistě není název tento vhodný. Význam obou uvedených těchto institucí pro vzbuzení prvního zájmu u interestedů a pro hrubou jejich informaci nedá se upřít, ale pro navázání skutečných obchodních styků nestačí. Cizozemský importér, který hodlá vskutku koupiti zboží v některé zemi vývozní, anebo zdejší vývozce, který usiluje o navázání styků s některou krajinou, musí opatřiti si podrobné zprávy další o poměrech tržních, platebních a úvěrních, o cenách a výlohách prodejních a j., jichž nezví ani z ceníků, prospektů a brošur, daných v těchto výstavkách návštěvníkům k dispozici. V tomto směru nejlépe poslouží živý přímý styk kupce a prostředníka, cestujícího, agenta nebo kommissionáře, a i kdyby správy skladišť vzorků a obchodních museí zařídily se tak, že samy také vskutku uzavírání obchodů prostředkují, jsou přece jen institucemi příliš těžkopádnými. Proto v Německu obchodním museím nepřejí a nezakládají jich.

Ostatně již sama správa sbírek vzorků potřebuje obchodnického vedení: musí se stále doplňovati, měniti, upravovati, přizpůsobovati novým směrům, nemají-li se sbírky ty státi vskutku jen mrtvými musey; vše to vyžaduje nejen vynikajícího odborného vedení, ale i značných nákladů. Výborné služby mohou tyto instituce konati jako ústředí propagační a povšechně poučující vydávanými časopisy a jinými publikacemi, knihovnami, poradnami a pod.

V Londýně zřízeno bylo r. 1892 ze sbírek indické a koloniální výstavy r. 1887 pořádané veliké museum „Imperial Institut of the United Kingdom, the Colonies and India“, ale poněvadž potřebám praktického obchodu nevyhovovalo, zvláště ve směru informačním, založen byl r. 1899 nový ústav „Commercial Intelligence Departement“, přidělený ministerstvu obchodu, který může sloužiti za vzor podobným ústavům.

Největším obchodním museem světa jest International Commercial Bureau ve Philadelphii; vzniklo ze sbírek chicagské výstavy r. 1893 a soustřeďuje se nyní hlavně na službu zpravodajskou, majíc na 65.000 jednatelů a dopisovatelů po všech dílech světa. Odborného časopisu nevydává, ale podává svým členům týdně důvěrné zprávy, a má bohatou sbírku katalogů, ceníků, tržních zpráv a adresářů, vystavujíc adresář svých členů vývozců na 50 ústředích vývozu v cizozemsku. Vyžaduje ročního nákladu na 250.000 doll.

Nejstarší obchodní museum jest C. k. rakouské obchodní museum ve Vídni, založené r. 1874 jako Orientální museum ze sbírek orientálního oddělení vídeňské výstavy, pořádané r. 1873, a r. 1886 zreorganizované. Jest institucí polostátní, ježto náklad hradí téměř úplně stát, a ředitel jest ustanovován ministrem obchodu. Hlavní činnost musea

jest publikační a informační: vydává týdeník „Handelsmuseum“ s přílohami zpráv konsulárních a v novější době i o cenách zboží na čelných tržištích domácích a světových, jakož i „Österreichische Monatschrift für den Orient“. Ústav poskytuje interessentům obchodní informace zdarma, zprávy o úvěrůhodnosti firem za náhradu výloh. Zakládá i odbočky v čelných místech Orientu a v poslední době zřídil odbočku v Hamburku. Ale poněvadž poskytuje zpráv hlavně od konsulátů vyžádaných, bývají tyto zprávy opožděné a jsou málo iniciativné.

V Praze jsou informační vývozní instituce: Vývozní kancelář obchodní komory, zřízená r. 1890, Vývozní spolek pro Čechy, Moravu a Slezsko (zal. r. 1891 po jubilejní výstavě) a České obchodní museum (zal. r. 1896 po Národopisné výstavě, a r. 1910 reorganisované: založeno tu oddělení exportní s důvěrníky, korespondenty, zástupci a jednatelem v některých větších městech světových pro český export důležitých [v Rusku, na Balkáně a v Levantě]; r. 1912 zřídilo filiálku v Sarajevě [se vzorkovou výstavou] a expositury v Soluni a Cařihradě).

Některá obchodní musea přejímají i zastupování obchodníků nebo zabrala v obor své činnosti dokonce i financování vývozních obchodů nebo úvěrové jejich prostředkování; ale pokusy tyto nesetkávají se se zdarem, právě poněvadž spolková organisace nebo organisace polo-veřejná nebo státní jsou příliš pro obchodní podnikání těžkopádné. Tu mají vědecké pole činnosti banky, a co mohou svými filiálkami, komanditami a svými kapitály v cizině pro svoje klienty a pro národohospodářský celek vykonati, ukazuje působení na příklad berlínské Deutsche Bank, jejíž expansivní činnost koná průmyslu a obchodu německému neocenitelné služby.*)

Jiným směrem organisovány jsou výstavy vzorků na veletrhu v Lipsku. Z dřívějších veletrhů, na něž se vozilo vskutku zboží na prodej a zde se kupovalo a dodávalo, vyvinuly se v novější době zvláště v některých oborech jen exposice vzorků, dle nichž se smlouvy tržní činí. Dověřena byla tato reorganisace veletrhu lipského r. 1893 a 1894 vydáním nyní platného řádu veletržního a výstavbou prvé městské tržnice r. 1895/6 (Städtisches Kaufhaus). Již v prvých letech dalsích se ukázalo, že se nová organisace velmi osvědčila a musilo býti adaptováno několik nových budov pro výstavy vzorků a vznikaly četné nové paláce výstavní. (R. 1913 vystavovalo vzorky o velikonočním trhu 4086 firem, o trhu michalském 4024 firmy, a navštívilo tyto veletrhy téhož roku 14955 nakupovačů, z nichž bylo 3889 z ostatních zemí mimo Německo. R. 1915 byl zřízen podobný mezinárodní trh v Lyonu, aby se stal konkurentem Lipska.)

*) Banka tato je ryze soukromá a nemá nijaké státní podpory. Státní vývozní nebo zámořské banky se neosvědčily. Státní pruská banka „Seehandlung“, založená r. 1772, aby prováděla zámořské obchody, stala se záhy jakousi průmyslovou a z části i podnikatelskou zemědělskou bankou, jež zakládala průmyslové podniky a je kupovala a spravovala; jest nyní mimo to hlavně finanční bankou pruského státu.